

Zeemanspot, Javazee en Dorus Rijkers naar Wormerveer

Den Helder – Drie boten die als thuishaven de museumhaven van Willemsoord hebben, zijn vandaag en morgen in Wormerveer. Ze zijn daar op uitnodiging van het 4 en 5 mei comité en nemen deel aan de activiteiten rond Dodenherdenking en de Bevrijdingsfeesten. Het gaat om de Dorus Rijkers, de Javazee en de Zeemanspot.

De namen van beide reddingboten verwijzen naar gebeurtenissen tijdens de Tweede Wereldoorlog. In 2013 werd de voormalige reddingboot 'De Zeemanspot' aan de 'vloot' van historische reddingboten van de museumhaven toegevoegd. Door haar ontstaansgeschiedenis is 'De Zeemanspot' een oorlogsmonument en een maritiem monument van het reddingswezen op de Nederlandse kust.

De naam van de reddingboot heeft alles te maken met de Tweede Wereldoorlog en verwijst daar ook naar. De naam houdt verband met het offer dat de Nederlandse koopvaardijmannen, visserlieden en marinepersoneel, brachten met hun al dan niet gedwongen bijdrage aan het Nederlandse aandeel in die oorlog op zee. In ons land is daarover, gek genoeg, weinig bekend. De bemanningsleden die op 10 mei 1940 buitengaats waren, of van schepen die op het laatst uit het land wisten te ontsnappen, bleven buiten de bezetting. Zij bleven echter niet buiten de wereldomvattende oorlogshandelingen op zee.

Salarissen

De meeste bemanningsleden waren kostwinner voor de achtergebleven vrouwen en kinderen. Echter, de betalingen van de salarissen kwamen al spoedig na de bezetting van het land in gevaar, omdat de bezetter de opvarenden van deze schepen trachtte te onttrekken aan de dienst van de Nederlandse regering in Londen en derhalve ook van de geallieerden. In september 1941 werd verboden de zeevarenden meer uit te betalen dan de normen van Maatschappelijk Hulpbetoon. En dat was niet veel.

In november 1941 werd, los van elkaar, een drietal initiatieven genomen om gezinnen van op zee ver- blijvende zeevarenden te ondersteunen. Gezinnen van zowel koopvaardij , visserij , als marinepersoneel. In Rotterdam geschiedde dit door een personeelsmedewerker van de Holland Amerika Lijn, de heer C. Trapman. Zijn werk werd al spoedig overgenomen door de heer A. Filippo, gezagvoerder bij die rederij. De heer Trapman bleef daarbij de administratie doen. De initiatiefnemers noemden hun project 'De Zeemanspot'. In Amsterdam was een tweede groep aan het werk. Deze was vanuit Eindhoven opgericht door een procuratiehouder van Philips, de oud marineofficier I.J. van den Bosch.

Walraven van Hall

In Amsterdam was nog een groep aan het werk. Die werd vanuit een bankiers en effectenkantoor in Zaandam geleid door de heer Walraven van Hall. Deze kwam uit een bankiersfamilie en was stuurman geweest bij de Koninklijke Hollandse Lloyd. Na het behalen van het diploma Tweede Stuurman Grote Handelsvaart werd hij echter voor zijn ogen afgekeurd. In februari 1942 werden de bedragen van de uitkeringen aan de familieleden

van opvarenden nogmaals verlaagd tot het absolute minimum. Er stapte echter geen bemanningslid van de schepen af.

In diezelfde maand schaarden de drie groepen zich onder één noemer en naam, die van 'De Zeemanspot', de Rotterdamse naam. Van Hall en Van den Bosch c.s. gingen in de loop van 1943 ook onderduikers en het Verzet financieren. Filippo bleef tot het eind van de oorlog uitsluitend de families van zeevarenden ondersteunen. Door verraad werden Van den Bosch en Van Hall gearresteerd en ter dood gebracht. Van den Bosch op 28 oktober in Westerbork. Hij wist zich aan het beruchte nekschot te onttrekken door zich met het aangezicht naar de moordenaar te wenden en "Leve de Koningin" te roepen. Walraven van Hall werd op 12 februari 1945 in Haarlem Noord door het vuurpeloton geplaatst en dood-geschoten.

De financiering

Na de oorlog kwam aan het werk van Filippo, die alleen was doorggegaan met 'De Zeemanspot', terwijl Van den Bosch en Van Hall het Verzet in de volle breedte van gelden hadden voorzien, een einde. De door de organisaties, met garantie van de regering in Londen, geleende gelden werden terugbetaald. De regering had tweemaal een schriftelijke garantie op deze terugbetalingen gesteld. De eerste in januari 1944 voor een bedrag van dertig miljoen gulden. Tien miljoen daarvan mocht direct worden besteed en voor de resterende twintig miljoen werd een uitgestelde garantie verstrekt. In augustus 1944 werd voor de resterende twintig miljoen nogmaals een garantie afgegeven.

'De Zeemanspot' deelde ook mee, maar wel apart. De uit te keren gelden waren gedurende de oorlog geleend tegen afgifte van ontvangstbewijzen. Dit waren op het oog waardeloze papieren. Effecten van sinds lang opgeheven ondernemingen of papieren uit onder andere het Russische Tsarenrijk. De administratie daarvan werd, met name door mr. Gijs van Hall, de latere burgemeester van Amsterdam, zorgvuldig in tweevoud bijgehouden. De administratie was zodanig, dat uitsluitend insiders er iets van begrepen. 'De Zeemanspot' keerde meer dan acht miljoen gulden uit en verstreekte daarnaast nog voor enkele miljoenen aan voedingsmiddelen.

Na de oorlog

Na het eind van de oorlog vormde een groep medewerkers van de 'De Zeemanspot' een stichting met dezelfde naam. Een en ander met het doel vakanties te organiseren voor zeelieden die tijdens de oorlog invalide waren geworden en voor nabestaanden van gesneuvelde zeevarenden. Hiervoor werd het landgoed 'De Witte Huil' in Zeist aangekocht. In een tijdsbestek van bijna 10 jaar verbleven hier circa 15.400 personen gedurende in totaal 200.000 vakantiedagen.

Toen eind 1964 bleek dat de Stichting 'De Zeemanspot' feitelijk haar taak had volbracht, werd deze geliquideerd, waarbij het batig saldo gelijkelijk werd verdeeld over de beide Hollandse reddingmaatschappijen. Voor de Zuid Hollandse Maatschappij tot Redding van Schipbreukelingen met bepaling dat de gelden dienden te worden aangewend voor de bouw van een reddingboot, die 'De Zeemanspot' zou worden gedoopt, opdat die naam zou blijven voortbestaan.

Levensloop

De kiellegging van 'De Zeemanspot' vond plaats op 8 maart 1972, waarna de overdracht op 11 november van

dat jaar kon plaatsvinden. De betrekkelijk korte bouwtijd was mogelijk omdat 'De Zeemanspot' op slechts enkele punten afwijkt van de 'Javazee' die in 1967 aan de vloot van 'De Zuid' was toegevoegd. De boot werd in Stellendam, haar toekomstige standplaats, overgedragen. Hierbij was het voltallige bestuur van de Stichting 'De Zeemanspot' aanwezig. In haar actieve dienst is de boot bij meerdere markante gebeurtenissen ingezet. Eén voorval springt er ongetwijfeld uit. Net als de 'Javazee' is ook 'De Zeemanspot' betrokken geweest bij de ramp met de Engelse veerboot de 'Herald of Free Enterprise' in Zeebrugge.

Eind 2002 is de boot uit dienst genomen door de KNRM en verkocht aan twee particulieren. In mei 2013 werd de boot door deze particulieren verkocht en door de nieuwe eigenaar in beheer gegeven aan de Stichting Instandhouding Motorreddingboot De Zeemanspot. Deze stichting en de daaraan verbonden vrijwilligers, die voortkomen uit de koopvaardij, de marine en de scheepsbouwwereld, onderhouden de boot en zetten die in voor dag en dagdeeltochten, onderwijs ten behoeve van jongeren die voor een werkkring op zee kiezen en voor asverstrooiingen op de Noordzee en Waddenzee. De Stichting onderhoudt nauwe contacten met de KNRM en het Nationaal Reddingmuseum 'Dorus Rijkers' te Den Helder.

Varende oorlogsmonumenten

De naamgeving en overdracht van 'De Zeemanspot' in Stellendam, op 11 november 1972, verliepen minder ceremonieel dan die van de 'Javazee' in Rotterdam op 27 februari 1967. Voor de 'Javazee' gebeurde dat bij de Koninklijke Roei & Zeilvereniging 'De Maas' door Hare Majesteit Koningin Juliana. Daarbij sprak de toenmalige Bevelhebber der Zeestrijdkrachten een rede uit, waarin de aanleiding en gedachtegang voor de bouw van de 'Javazee' als varende monument ter nagedachtenis aan de gevallen van de Koninklijke Marine tijdens de Tweede Wereldoorlog duidelijk werd belicht.

De eenvoud van de indienststelling van 'De Zeemanspot' maakt de waarde als varende herdenking van de gebeurtenissen, handelingen en inzet van en voor de Koopvaardij, marine en Visserij tijdens de Tweede Wereldoorlog er niet minder om. Wat de 'Javazee' als varende oorlogsmonument betekent voor de Koninklijke Marine, betekent 'De Zeemanspot' dat voor de Koopvaardij, Marine en Visserij.

Beleidsandreiking

In 2008 werd door het Comité 4 en 5 mei een beleidsandreiking, ten aanzien van oorlogsmonumenten, uitgegeven. Een citaat daaruit:

“De maatschappelijke betekenis van oorlogsmonumenten reikt verder dan het herdenken van mensen die om het leven zijn gekomen als gevolg van oorlog, genocide, verzet en strijd. Het 'niet vergeten' verwijst ook naar universele waarden die we collectief koesteren. Zo appelleren oorlogsmonumenten aan de noodzaak om pal te staan voor vrede en vrijheid. Want vrijheid vraagt verantwoordelijkheid. Dat appèl verliest niet aan kracht: in toenemende mate herkennen ook jonge generaties zich in de woorden 'niet vergeten'. Oorlogsmonumenten zijn ankerplaatsen in de tijd. Het zijn plekken van herinnering die sterk geworteld zijn in de samenleving en op een groot draagvlak mogen rekenen.”

De Stichting Instandhouding Motorreddingboot De Zeemanspot zal er alles aan doen om bij te dragen aan dit 'niet vergeten' en dit waar te maken door ten dienste te staan van personen die zich met de zee en de Koopvaardij verbonden voelen. De asverstrooiing levert daaraan als symboliek een waardige en wezenlijke bijdrage.

Zaanstreek

De tocht van Den Helder naar Wormerveer, als centrale locatie in de Zaanstreek, heeft alles te maken met de rol die de Zaanse bankier en effectenhandelaar Walraven van Hall heeft gehad bij de zorg voor de familieleden van de zeevarenden en de financiering van het Verzet tegen de bezetters van ons land tijdens de Tweede Wereldoorlog. Inspanningen die hij met zijn leven moest bekopen. Het is een eerbetoon met een varende en 'sprekend' oorlogsmonument, aan een groot man die het verdient. 'De Zeemanspot', "Dorus Rijkers" en de 'Javazee' zullen afmeren langs de Zaanbocht in Wormerveer en zullen korte rondvaarten maken met beide boten en op die manier de geschiedenis en het behoud van de varende monumenten onder de aandacht brengen.

Bron: Helders Historisch Reddingboten Collectief